

Robert Lafont ha resumit de manera brillant la història del somni catalanooccità. Ho ha fet a partir de la recerca feta per August Rafanell amb l'estudi 'La il·lusió occitana', publicat per Quaderns Crema. El text de Lafont hi figura com a epíleg.

L'estrafolari somni catalanooccità

EL TEMPS

Terrer y gent qui parlen catalá, castellá y francés.

El mapa de la *Gramàtica Pedagògica de la Llengua Catalana*, del 1907, i el segell commemoratiu del Primer Congrés de la Llengua Catalana, unificaven el català i l'occità.

Les primeres dècades del segle XX, els escolars que aprenien català es pensaven que la seva llengua era una variant de la llengua d'Oc al costat de quatre variants més, el gascó, el llemosí, en llenguadocià i el provençal. Més encara, que aquesta llengua única, que es parlava des del sud del Mediterrani peninsular fins a gairebé la meitat inferior de França, podia ser anomenat català sense problemes: el domini lingüístic català s'estenia, així, fins a tota Occitània.

L'any 1907, apareixia una *Gramàtica Pedagògica de la Llengua Catalana*, en dos volums, un d'elemental i un altre de superior, on l'autor afirmava, ja a l'elemental, que la llengua d'Oc englobava

el català. A més, el volum elemental era il·lustrat per un mapa que mostrava que la llengua dels catalans ocupava una gran taca negra que s'acabava, per una banda, on començava el basc i el castellà, i per l'altra, el francès: llengua d'oc i català, doncs, quedaven incloses en una sola taca lingüística.

L'autor no era un eixelebrat qualsevol, era un pedagog de pes que comptava amb el suport del pare del nacionalisme català, Enric Prat de la Riba. Era el santboià Joan Bardina i Castarà (Sant Boi de Llobregat, Baix Llobregat, 1877 – Valparaíso, Xile, 1950), director de l'Escola de Mestres, consiliari de Prat de la Riba i promotor, des de les pàgines del diari *La Veu de Catalunya*, de la

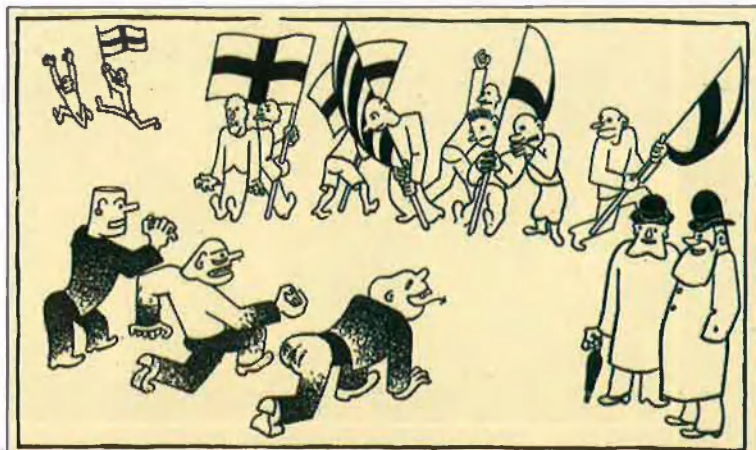
campanya per recatalanitzar la xarxa escolar del país.

L'episodi és explicat amb detall en la magna obra *La il·lusió occitana* que August Rafanell (Barcelona, 1963), professor d'història de la llengua catalana a la Universitat de Girona, ha publicat a Quaderns Crema en dos volums de més de 1.500 pàgines en total. El llibre refà la construcció d'aquests mapes físics i mentals que van pretendre adscriure l'idioma dels catalans a un espai superior, entre Espanya i França. Com va fer Joan Bardina i va fer també J. V. Foix, per exemple. I tants d'altres. Una pretensió que va haver de ser tallada en sec pels lingüistes catalans més preparats, l'any 1934, amb Pompeu Fabra al capdavant, després de dècades de germanor il·lusòria occitanocatalana.

Bardina va dir que la seva "carta de la nostra llengua" que reproduïx en el seu *Curs superior* li va pervenir d'"un bonic treball que m'ha enviat M. Pastre". Rafanell s'adona que aquest text d'on parteix Bardina no pot ser altre que un recent article que Lluís Pastre (Clarmont d'Erau, Llenguadoc 1863 – Perpinyà, 1927), mestre a la capital del Rosselló, havia editat a la *Revue Catalane*: des del Rosselló també es covava la il·lusió d'una gran llengua occitana transfronterera.

Va ser, doncs, un llenguadocianosrossellonès qui va estar al darrere del primer mapa lingüístic occitanocatalà. Aquest mapa, a més, va "fugir d'estudi": es va convertir, dibuixat de nou, en un segell de celebració del Primer Congrés de la Llengua Catalana, que s'havia celebrat el 1906. I el 1933, inspirava el que apareixia al *Diccionari enciclopèdic de la llengua catalana amb la correspondència castellana*, publicat per Salvat. En aquest cas, el català, el valencià i el mallorquí es trobaven en peu d'igualtat al gascó, la llengua d'oc, el llemosí, l'auvernès, el provençal, el delphinès i el perigord.

Més que un disbarat filològic, Rafanell considera que el mapa lingüístic de Pastre-Bardina, utilitzat després per Pa-

ELS SUCCESOS DE RIPOLL

—Té Marius! Vols pas dir que açò de la Renaixença n'és pas una galejada?

Els incidents de l'acte occitanocatalà del 16 d'abril del 1933, a la plaça de l'Ajuntament de Ripoll, on un agitador va perorar contra el nacionalisme, van ser objecte de sàtira en una vinyeta d'*El Be Negre*. A sota, l'escriptor Robert Lafont, autor de l'epileg de *La Il·lustració occitana*.

lestra, és una reproducció a escala de la vida social i política d'una llengua encara sentida per a alguns com a única, com a "nostra".

"És —considera Rafanell— la reproducció d'una llengua que, seguint l'enunciat que brindava Pastre, a la pràctica eren unes quantes llengües; així en plural. Les llengües d'Oc es manifestaven al segle IX, poc més tard esdevien 'un domini quasi universal en el món civilitzat', i, 'si bé van esmortir-se, elles, de tan vella història, renaixen ara', amb Mistral i els Jocs Florals. Que el conjunt de parlars d'Oc s'hagués de tenir per llengües separades o per dialectes d'una unitat superior era una contingència històrica, depenia més del futur que del passat."

Bardina partia d'un origen comú "indubtable", i de la "germandat estreta entre aquests cinc grans dialectes de la llengua d'Oc, reminiscència d'una *Occitània* llunyana, y potser vincle de federacions futures entre les terres que limiten l'Ebre [sic] y el Loire, els Alps, el Mediterrani y l'Atlàntich". Aquí, com veiem, la geografia del riu Ebre li fa establir per error una frontera lingüística inexistente, en la qual no creia, ja que considerava el valencià, amb el rossellonès, l'alguerès, el mallorquí i el català, una de les cinc variants del català.

Gràcies als llibres escolars i la campanya de *La Veu*, Bardina, pensa Rafanell, farà més per a la popularització de la causa occitanista a Catalunya que tots els noms que el professor d'història de la llengua catalana ha fet desfilar per les pàgines del seu detallat report.

La Renaixença, com se sap, va caminar agermanada amb el renaixement literari occità, en especial el provençal, i durant molt de temps al català se li havia dit llemosí. Quan l'any 1933 va celebrar-se el centenari de la Renaixença, la febre occitanista va pujar de graus a Catalunya. Els primers dies del 1933 s'engeguen els motors del que havia de ser una campanya a gran escala de divulgació del panoccitanisme, no pas del polític, com volien uns poquíssims meridionals de França, sinó del panoccitanisme lingüístic, que ja volia més gent, tant a Catalunya com a fora.

Durant les primeres setmanes del 1933 salta la notícia de la preparació de la commemoració occitana del Centenari de la Renaixença Catalana. Els mentors d'aquesta proposta són els joves de Palestra i els de la Federació Catalano-balear de Turisme, dirigida per Francesc Maspons i Anglesell. No cal dir que el sector turístic va veure els beneficis de l'operació, a l'igual que dècades després farien els seus col·legues del Lenguadoc amb la ruta dels castells càtars.

Palestra havia estat fundada tres anys abans. Pompeu Fabra hi figurava com a president però la veu cantant del grup quedava reservada a Josep M. Batista i Roca.

Els actes de la commemoració occitana, populars i institucionals, van ser nombrosos. Se'n van celebrar al Palau de la Generalitat, l'Ajuntament de Barcelona i la Universitat de Barcelona. Ens els discursos, pronunciats per catalans i occitans, es va tornar a parlar de llemosí i, de la "Renaixença total dels

XAVIER CID

Països d'Oc", de l'ideal de la "Pàtria cultural més gran".

Però l'acte més cridaner va celebrar-se a Ripoll, bressol de la nació catalana, símbol històric de la Renaixença a través de la reconstrucció del monestir, una vila de fàcil accés des de Barcelona: dues hores i mitja amb tren.

Els curiosos incidents de Ripoll.

El 15 d'abril, Palestra llança una convocatòria perquè l'endemà s'aplegui a Ripoll, on "les tombes com les de Guifré encara irradien una voluntat nacional irreprimible", la "gent de parla catalana, els de Mallorca i València, del Rosselló i Provença, de Gasconya i Lenguadoc". La crida proclama que "som de família" i que per "la parla d'Aribau" ens coneixem. Ripoll, doncs, va representar "la

August Rafanell ha escrit la història de les relacions entre catalans i occitans. L'abril del 1933, estudiants catalans oferiren una bandera llenguadociana als estudiants occitans. El març del 1933, el president Macià rep Lois Alibert. Els acompanyen Ventura Gassol, Fabra i Carbonell.

professò laica de la unitat retrobada de l'antiga Occitània romànica", considera Rafanell. Rafanell pensa que "aquesta mena de literatura sortia de la ploma de Batista i Roca".

Després d'una recerca a fons de les cròniques periodístiques de la diada i de l'ajut d'erudits locals, en especial del filòleg Jordi Mascarella, company de Rafanell a la Universitat de Girona, l'historiador de l'occitanisme català ha descobert que a Ripoll, el públic aplegat davant del balcó de l'Ajuntament, potser part vingut de fora, no va entendre prou bé aquella germanor i es van produir diversos incidents, més aviat còmics: la sang no va arribar a cap dels canals i rius de la vila.

Uns agitadors, en veure el penó amb la creu dels vells comtes de Tolosa, van cridar, en castellà, "¡Fuera! ¡Abajo las nacionalidades!" I van xiular quan parlava el provençal Pau Pons. Al balcó de l'Ajuntament hi havia també la bandera de Sant Jordi, unes quantes senyeres amb estrella blanca i la bandera del Futbol Club Barcelona. Una persona que pretenia rebentar l'acte va acabar perseguit pels carrers de la vila. Els uns el fan comunista, uns altres de la FAI, i els de

la Lliga el consideraven un membre assenyalat d'ERC. Des dels balcons, unes dames s'hi tornaven amb un estentori "¡Viva Cristo rey!". Això darrer, segons la versió d'un esguerrista que denuncià a *L'Opinió* que "la festa que es va celebrar a Ripoll era carca cent per cent, i jo, català i republicà, protesto enèrgicament que a les festes de Catalunya s'hi hagi de barrejar la religió".

Els incidents van ser objecte d'una vinyeta al setmanari satíric *El Be Negre*. Però la crònica més divertida de totes, l'ha trobada l'historiador a Sabadell. El *Diari de Sabadell* publica el dia 23 d'abril del 1933, signada per Antoni Martí i Basté, aquesta descripció dels incidents: "Un fai uruguaià, expenedor de literatura pornogràfica, pujà a sobre un carret, on, amb accent de 'xef' rabassaire, intentava dirigir-se al 'poble treballador'. Veient la inutilitat dels seus esforços, com posseït d'un atac de *delirium tremens*, pujà les escales de la balconada, sens dubte amb l'intent d'estripar la bandera occitana. A mig camí, però, es topà amb un individu de la F.C. d'Atletisme, campió peninsular de llençament de pes i jabalot, que l'empenyè escales avall. Arribat a baix, es posà a córrer

perseguit per un grup de joves patriotes, fins que es refugià a una casa particular."

L'occità René Jouveau escriuria que hi va haver cops de puny i que el cas deixava al descobert una larvada atmosfera de guerra civil.

El "periple mitològic" va continuar el 17 d'abril a Tarragona. I l'endemà, a la muntanya de Montjuïc, el grup rememora els actes del 1930 al voltant de l'estàtua de Mistral. En el dinar d'honor, Alfons Maseras, en nom de la secció catalana del Felibratge, va dir que els catalans representaven "el grup d'occitans que més enllà havia dut les conseqüències de la doctrina mistraliana, el poble occità que més coses havia realitzat d'ençà de la seva renaixença i el que més havia caminat pel camí de les seves reivindicacions".

Tota aquella follia occitana s'havia de frenar. I es va frenar de cop.

L'últim episodi occitanista detectat per Rafanell és un combatiu article aparegut a la revista *Nosaltres Sols!* el 28 d'abril del 1934 amb el títol "Occitània". S'hi reclama que "més que mai ens cal la unió amb els germans d'esperit, de llengua, d'esclavatge i diríem de sang, per

defensar-nos contra l'enemic comú: l'imperialisme de París i el de Madrid".

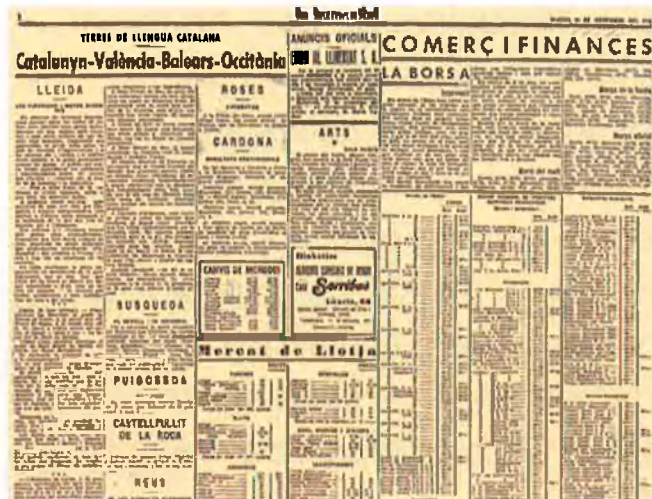
Es va frenar de cop dos dies després. El 30 d'abril, un grup de notables, les primeres espases de les lletres catalanes, firmen el manifest "Desviacions en els conceptes de llengua i de Pàtria". Declaren solemnement, encapçalats per Pompeu Fabra, "allò que mai no havia calgut declarar, que la llengua dels catalans és una llengua independent", comenta Rafanell. Però ho fan per les desviacions produïdes els darrers anys. Els principals diaris van reproduir el text del manifest. Aquí s'acaba la il·lusió occitana i comença una etapa nova, l'any zero, considera Rafanell.

Per a Rafanell, el desenllaç de la seva història es consumeix el 1954 quan es distribueix la segona edició del *Diccionari Fabra*. Si en la primera l'article "oc" parlava de "l'antiga llengua provençal", a la segona edició aquesta accepció va ser esborrada i ja només es va mantenir l'accepció que l'acompanyava: "mascle de l'oca". Darrere ha quedat el somni de molts catalans il·lustres, com Joan Estelrich i J. V. Foix, les peripècies dels quals Rafanell segueix amb microscopi.

Lafont n'elabora la síntesi. La gegantina recerca d'August Rafanell ha servit perquè un dels primers experts en la qüestió, l'historiador i escriptor occità Robert Lafont (Nimes, 1923), pugui elaborar una teoria, expressada amb absoluta claredat, sobre aquest "matrimoni impossible", com l'anomena. El text de Lafont apareix en el volum en qualitat d'epíleg.

Lafont hi conclou, a partir de la documentació aportada per Rafanell, que per entendre el fracàs de la il·lusió catalano-occitana ens cal admetre que tot plegat fou un afer d'intel·lectuals aïllats, genials a vegades, però una mica estraforaris. De la banda catalana tenien la sort d'ésser reconeguts en societat, i van trobar finalment llur poble, encara que molt més receptiu pel que fa a la promoció del català que no pas pel que fa a la germanor amb els occitans. I de la banda occitana, el camí de l'avenç quedava del tot tancat i barrat. Els seus militants no van ésser escoltats.

Lafont hi repassa les nombroses diferències entre el cas català i el cas occità. Per començar, si el català, com a

El diari barceloní d'ERC, *La Humanitat*, del 23 de novembre de 1933, on encara figura la particular secció "Terres de llengua catalana", amb Occitània inclosa. Pàgina de l'*Almanach Occitan* que reflecteix, amb l'anunci de *La Revista*, l'expansió cultural catalana. Portada del setmanari *Oc*, de gener del 1930, òrgan dels països d'Oc, més Catalunya, València i les Balears, arran del centenari de Mistral.

llengua, va funcionar als Països Catalans, Lafont veu que la gran llengua d'Oc dels trobadors va ser un parany perquè va funcionar com un mite que es va prendre com a realitat. Això, i més coses, explica que la unificació de les dues llengües fos una qüestió sempre més o menys plantejada, però mai no iniciada.

L'escriptor occitanista no entén gaire bé per què els catalans, després del 1893, van seguir somiant en la Gran Occitània, quan es veia que l'ús de la llengua d'Oc anava minvant sense remei, es mantenia ben ferm el perjudici social sobre el patuès i el moviment del Felibritge havia fracassat del tot en perdre l'esperança d'una existència real davant de l'opinió pública. Però s'ho pregunta. I troba la resposta.

"Em fa l'efecte –respon– que els catalans són víctimes d'un efecte de mirall." En aquest mirall "reflecteixen en el somni les satisfaccions que poden tenir de llur Renaixença, que acaba de passar el llindar de la credibilitat, plena d'èxits socials, lingüístics i polítics".

Lafont resum les etapes principals de la història de Rafanell, al qual li agraeix, entre més coses, la "desmitificació d'aquella aventura turística" del 1933, "de la qual he sentit a parlar tan fervorosament a la Provença i al Llenguadoc". I completa les interpretacions de l'historiador. Així, veu que el manifest del 1934 és un afer d'uns catalans que decidiren "descarregar-se no sols de l'occitanisme, sinó també dels occitanistes".

Lluís Bonada